КОЛОДКО С. А.
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИСЛІВНИКІВ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

На мовному матеріалі розглядається правомірність існування граматичної класифікації прислівників в сучасній китайській мові.
Ключові слова: граматична класифікація, прислівник, функції, повнозначність, напівповнозначність, службові слова, граматичні властивості, критерії поділу прислівників.

На языковом материале рассматривается правомерность существования грамматической классификации наречий в современном китайском языке.
Ключевые слова: грамматическая классификация, наречие, функции, знаменательность, полузнаменательность, служебные слова, грамматические свойства, критерии деления наречий.

On the linguistic material considered the legality of the existence of grammatical classification of adverbs in modern Chinese.
Keywords: grammatical classification, adverb functions, significance, half-significance, function words, grammatical properties, the criteria for the division of adverbs.

Актуальність дослідження. Хоч на початку XXI століття визначення класифікаційних ознак частин мови у китаєзнавстві в основному набуло впорядкованого й аргументованого обґрунтування, окремі аспекти проблеми, що стосуються визначення сукупності ознак, які дозволяють виділити їх в окремий повнозначний клас слів, вимагають детального й комплексного дослідження прислівника як однієї з важливих лексико-граматичних категорій сучасної китайської мови. Основною вадою вивчення прислівників нашими попередниками є або недостатньо системне вивчення слів цього лексико-граматичного класу (О. О. Драгунов, Є. І. Рождественська), або повне ігнорування прислівників як самостійного класу слів, відсутність спроб їх систематизації та виокремлення (Гао Мінкай, Ван Лі, Люй Шусян). Отже, тема є актуальною.

Об'єктом дослідження є прислівник китайської мови, який розглядається з боку його синтаксичних зв'язків у реченні.

Предметом дослідження є: проблеми класифікації прислівників китайської мови та синтаксичні особливості прислівників різних класів, правомірність існування граматичної класифікації слів, які ми зараховуємо до категорії прислівника на основі загального для кожної лексико-граматичної групи слів значення, а також характерних граматичних ознак, які є зовнішніми виразниками цього значення.

© Колодко С. А.

Метою дослідження є аналіз синтаксичних властивостей прислівника та розгляд наявних нині класифікацій прислівників китайської мови, а також з'ясування питання про те, чи можна прислівник вважати окремим лексико-граматичним класом слів китайської мови.

У лінгвістичній літературі з питань синології існує ціла низка різних класифікацій прислівників ([1]; [2]; [3]; [4]; [5]; [6]), проте лише одна з них є граматичною. Цей факт навряд чи можна аргументовано піддати сумніву. Однак класифікація, яка належить О. О. Драгунову, не може бути прийнятою беззастережно [4:205]. Нижче ми пояснимо причини, з яких ми не можемо цього зробити.

Класифікація О. О. Драгунова

Правильно відокремлюючи прислівники від інших частин мови як самостійний лексико-граматичний розряд слів, О. О. Драгунов чітко формулює основну особливість китайських прислівників, яка відрізняє слова цієї категорії від усіх інших і полягає в тому, що "функції прислівника обмежені єдиним членом речення – обставинами" [4:205].

Усі прислівники китайської мови О. О. Драгунов поділяє на дві групи за такими критеріями:

1) лексичне значення прислівників; виділяються повнозначні (прислівники першої групи) та напівповнозначні (прислівники другої групи);

2) здатність прислівників виступати в ролі означення до цілого речення (перша група) або лише до присудка (друга група);

3) здатність одних прислівників (перша група) сполучатися зі службовими словами 的 de та 个 ge (за термінологією О. О. Драгунова – "суфіксами") та нездатність до цього інших (друга група) [7:74].

До першої групи О. О. Драгунов зараховує прислівникові іменники, а також такі слова, як: 忽然 huran "раптом", 一定 yiding "обов'язково", 已经 yijing "вже", 马上mashang "негайно, відразу", 幸亏 xingkui "на щастя".

До другої групи належать напівслужбові слова (就 jiu "відразу", 才 cai "щойно", 还 hai "ще", 也 ye "також", 太 tai "занадто", 顶 ding "най-", 最 zui "найбільш"), які відносяться безпосередньо до присудка та виконують у реченні подвійну роль – лексичну та граматичну (присудок неповної предикації перетворюють на присудок повної предикації) [4:206].

Прислівники першої групи, на відміну від прислівників другої групи, є словами похідними. У цьому О. О. Драгунов також бачить одну з відмінностей між прислівниками двох різних груп.

Синтаксично прислівники першої групи "характеризуються тим, що займають позицію або між підметом і присудком, або на початку фрази (коли прислівник або прислівниковий іменник пов'язує певне речення з попереднім контекстом)" [4:206].

Прислівник другої групи синтаксично характеризується тим, що займає позицію перед словом, означенням до якого він є.

Таким чином, прислівники першої групи, призначення яких полягає в тому, щоб бути означенням до речення в цілому, можуть стояти як на початку речення, так і перед присудком безпосередньо [4:205].

Інакше кажучи, прислівники першої групи незалежно від позиції в усіх випадках, на думку О. О. Драгунова, є означенням до речення в цілому, прислівники другої групи – лише до того слова, якому передують.

Отже, завданням нашої розвідки є розгляд критеріїв граматичної класифікації прислівників китайської мови, що їх висуває О. О. Драгунов, з метою ретельного аналізу цих критеріїв.

Але перед цим проаналізуймо, наскільки правильним є твердження цього вченого щодо повнозначного характеру прислівників. О. О. Драгунов уважає прислівники повнозначними частинами мови. Повнозначні слова відрізняються від службових насамперед тим, що вони лексично наповнені. Утрата певним словом повнозначності є одним із показників переходу його до розряду службових. Утрата прислівником повнозначності призводить до втрати всіх або основних граматичних властивостей, які були йому притаманні раніше.

Вказівка на напівповнозначність прислівників другої групи означає, що вони позбавлені (частково або повністю) повнозначності і мають передусім граматичне призначення.

Але, порівнюючи прислівники першої групи (忽然 huran "раптом", 马上 mashang "відразу", 已经 yijing "уже") та другої групи (最 zui "найбільш", 顶 ding "най-", 太 tai "надто", 还 hai "ще", 就 jiu "відразу, миттєво", 才 cai "щойно"), ми бачимо, що прислівникам другої групи повнозначність притаманна так само, як і прислівникам першої групи. З іншого боку, послаблення повнозначності, а іноді і її повна втрата спостерігається не лише в прислівників другої групи (порівняймо модальні частки 就jiu, 才cai, 还hai, 也ye, сполучні частки就jiu, 才cai)*, але й у прислівників першої (忽 hu …忽 hu … – то ... то ...) [8:530]. Те саме явище (послаблення повнозначності) ми помічаємо й у прикладах із прислівником 已经 yijing "уже". Наприклад:

1) 已成尾声 “Справа вже наближається до завершення”;

2) 时间已过 “Час уже минув”;

3) 问题已解决 “Питання вже розв'язане” [9:1081].

Тенденція до часткової втрати повнозначності прислівниками першої групи була свого часу ще помічена російським китаїстом Є. І. Рождественською [10:13].

У випадку втрати певним словом повнозначності має йтися, очевидно, про перехід прислівників до розряду службових слів. Таким чином, ми абсолютно згодні з висновком Є. І. Рождественської про те, що повнозначність слів та втрата її (часткова або повна) не є підставою для виокремлення першої і другої груп, це швидше основна ознака, яка слугує для розмежування прислівників та службових слів [11:76]. Отже, один із критеріїв граматичної класифікації О. О. Драгунова навряд чи є прийнятним для розподілу всіх прислівників китайської мови на дві групи.

Не беззаперечним видається нам і запропонований О. О. Драгуновим поділ прислівників на дві групи на тій підставі, що одні (прислівники першої групи) є означенням до речення в цілому, інші (прислівники другої групи) стосуються присудка.

Деякі прислівники в китайській мові справді можуть, будучи другорядними членами речення, стосуватися не одного слова, а цілого речення, виступаючи в ролі означення до нього. Цей критерій сам по собі є цілком прийнятним, але не всі слова, які О. О. Драгунов зараховує до цієї групи (до того ж далеко не в усіх випадках), можуть виступати означенням до цілого речення.

У своїй статті Є. І. Рождественська [11] не розглядає такі слова, як 幸亏 xingkui, 一定 yiding, що є модальними за своїми значеннями та виражають модальність у реченні (прислівники, як відомо, вказують на ознаку ознаки), не розглядає такі прислівникові іменники, які відрізняються від прислівників цілою низкою ознак і в абсолютному розумінні також не є прислівниками (такої самої думки дотримується О. О. Драгунов, незважаючи на те, що зараховує їх до класу прислівників [4]). Дослідниця зупиняється лише на трьох прислівниках першої групи, наведених О. О. Драгуновим, і намагається з’ясувати, чи в усіх випадках прислівники 忽然 huran, 马上 mashang, 已经 yijing є означенням до цілого речення, щоб зробити висновок про те, чи маємо ми достатньо підстав для віднесення цих слів до однієї групи та чи можемо ми вважати цей критерій прийнятним для поділу прислівників на дві групи.

Є. І. Рождественська вважає, що позиційні можливості цих трьох прислівників не однакові: два з них (忽然 “huran” та 马上 “mashang”) можуть *стояти перед підметом*, чого не можна сказати про прислівник 已经 yijing.

Є. І. Рождественська наводить такі приклади:

1. **忽然**一株松树现在他的眼前。

Huran yi zhu songshu xian zai tade yanqian.

“Раптом перед очима з’явилася сосна”.

2. 说完了话，他**忽然**走去了。

Shuowanle hua, ta **huran** zouqule.

“Сказавши це, він **раптом** пішов.”

3. “我有事！”祥子的头**忽然**冒了汗。

Wo you shi! Xiangzide tou **huran** maole han.

“““Я до тебе у справі!” Голова Сянцзи **раптом** укрилася потом.”

4. “明儿个见了！”你说这一句，**忽然**转身往回走。

Ming’rge jianle! Ta shuo zhe yi ju, **huran** zhuanshen wang hui zou.

“““До завтра!” – сказав він, **раптом** повернувся і вийшов.”

Ці приклади дають Є. І. Рождественській цілком обґрунтоване право стверджувати, що з чотирьох випадків уживання прислівника **忽然** huran він лише в одному (приклад 1), виступаючи в експозиції, є означенням до речення в цілому (25 % від загальної кількості прикладів). У трьох останніх реченнях 忽然 huran є означенням або до слова, перед яким стоїть (приклад 2; усього 25 % прикладів), або до одного чи кількох словосполучень (приклади 3 та 4; усього 50 % прикладів) [11:74–124]

Ми проаналізували синтаксичні позиції прислівника **忽然** на текстовому матеріалі роману Цюн Я. “Квіти повилики” (всього 18 розділів) [12] та дійшли висновку, що з 34-х речень, у яких нам зустрівся цей прислівник, у 12-ти реченнях він є означенням до речення в цілому – перебуває в експозиції (у 35 % прикладів), у 16 реченнях є означенням до дієслова (у 47 % прикладів) та у 6 випадках виступає означенням словосполучення, перед якими стоїть (у 18 % прикладів). Отже, менш характерною синтаксичною позицією цього прислівника є препозиція, в якій він виступає означенням до цілого речення (12 випадків), а найбільш характерною є переддієслівна позиція (18 випадків), у якій він може бути як означенням до дієслова (16 випадків), так і означенням до словосполучень (6 випадків). Зіставляючи частотність синтаксичних позицій прислівника 忽然 huran у прикладах Є. І. Рождественської та

наших прикладах, виявляємо таку картину:

1) означення до речення – 25 % та 35 % відповідно;
2) означення до дієслова – 25 % та 47 % відповідно;
3) означення до словосполучення – 50 % та 18 % відповідно.

З цього зіставлення можна зробити висновок, що найчастіше цей прислівник виконує функцію означення до дієслова – у 47 % всіх наведених нами прикладів, а найрідше він є означенням до словосполучення – у 18 % прикладів.

Таким чином, прислівник 忽然 huran, виконуючи функцію обставини, може бути означенням як до цілого речення, так і до слова або словосполучення. Означенням до цілого речення 忽然 huran є в тих випадках, коли стоїть у експозиції, перед підметом. Досліджуваний матеріал свідчить про те, що в експозиції прислівник 忽然 huran зустрічається значно рідше, ніж в інших позиціях (перед означуваним словом безпосередньо, перед обставинами або обставинними зворотами, перед прямими або непрямими додатками), причому постановка прислівника 忽然 huran в експозицію викликана не тим, що він "пов'язує дане речення з попереднім контекстом" [4:206], а смисловим завданням висловлювання. Аналіз мовного матеріалу, проведений нами на ілюстративному матеріалі художньої літератури [12], підтверджує правильність наших висновків.

Крім того, ми дійшли висновку, що прислівник 忽然 huran, який О. О. Драгуновим віднесено до прислівників першої групи, відповідно до своїх синтаксичних характеристик аж ніяк не може належати до цієї групи прислівників, оскільки основною характеристикою цієї групи прислівників є їхній синтаксичний зв'язок із цілим реченням. Згідно з нашими підрахунками, зробленими на основі 18-ти розділів роману Цюн Я. "Квіти повилики" (всього 34 приклади вживання цього прислівника), означенням до речення цей прислівник є лише в 12-ти реченнях.

Є. І. Рождественська вважає, що ще рідше, ніж прислівник 忽然 huran, у ролі означення до цілого речення виступає прислівник 马上 mashang [7:80–82]. Ми перевірили наведені нею приклади експозиції цього прислівника, які справді наявні в текстах художніх творів:

1. 马上人都静下来，只听他讲话 [13:76].

Mashang ren dou jingxialai, zhi ting ta jianghua.

"**Тієї ж миті** всі заспокоїлися, було чутно лише, як він говорив ..."

2. 心一变，马上身子也强起来，不成问题 [14:198].

Xin yi bian, **mashang** shenzi ye qiangqilai, bu cheng wenti.

“Разом зі зміною духу, безсумнівно, **відразу** ж повертаються сили.”

3. 马上老叉杆派人四处去找，…… [14:211].

Mashang laochagan pai ren sichu qu zhao, ….

“Господарка будинку розпусти **тієї ж миті** відправила людей на всі боки....”

4. 但马上他把身子一抖，他像要抖落掉这个可怕的影子一般 [15:315].

Dan **mashang** ta ba shenzi yi dou, ta xiang yao douluodiao zhege kepa de yingzi yiban.

“Він **тієї ж миті** струснувся, неначе намагався відігнати цей жахливий образ ... .”

У трьох перших випадках, як бачимо, 马上 mashang стосується всього речення в цілому (приклади 1, 2, 3), в одному (приклад 4) – лише того словосполучення, якому передує. Частіше за все 马上 mashang прилягає до означуваного слова безпосередньо (у 29 випадках з 35, тобто 83 % від загальної кількості прикладів) [14]. Згідно з проведеним нами аналізом текстових матеріалів роману Ба Цзіня “Весна” [16] та прозових творів сучасного письменника Юй Хуа [17] (усього 828 сторінок друкованих текстів) маємо такі результати. Всього було знайдено 152 речення, в яких використовувався цей прислівник. З них у 76 реченнях спостерігалося безпосереднє прилягання до означуваного слова (50 % випадків). У інших 76 реченнях прислівник 马上 був дистанційований від означуваного слова, в тому числі у 10 реченнях – за допомогою лише прислівника або обставинного слова.

Під час аналізу мовного матеріалу художніх творів Є. І. Рождественська не знайшла жодного прикладу експозиції прислівника 已经yǐjīng; як правило, він стояв перед означуваним словом безпосередньо (у 79 випадках із 94) [14], але може стояти також перед обставинами, вираженими словом або зворотом, а то й перед додатком. У цих випадках, як свідчить матеріал дослідження, прислівник 已经 yǐjīng стосується не тільки дієслова, але й наступного висловлювання в цілому.

Порівняймо такі приклади:

1. 钱**已经**拿来七十元了。

Qián **yǐjīng** nálai qīshí yuán le.

“Гроші він **уже** взяв, сімдесят юанів” [13:7].

2. 谣言**已经**有十来天，东西已都涨了价。

Yáoyán **yǐjīng** yǒu shí lai tiān, dōngxī yǐ dōu zhǎnglejià.

“Чутки (про війну) поширювалися **вже** понад десять днів, усе (вже) подорожчало” [14:108].

3. 刚八岁，我已经学会了去当东西。

Gāng bā suì, wǒ **yǐjīng** xuéhuìle qù dāng dōngxī.

“Коли мені виповнилося лише вісім років, я **вже** навчилася віддавати речі в заставу” [14:199].

4. 老乡们！同志们！现在敌人已经到我们这里来了。

Lǎoxiāngmen! Tóngzhìmen! Xiànzài dírén **yǐjīng** dào wǒmen zhèli lái le.

“Земляки! Товариші! Ворог **уже** підійшов до нас” [13:108].

Ми бачимо, що в першому реченні 已经 yǐjīng стосується лише того слова, якому передує (拿来 nalai), у трьох наступних прикладах прислівник пояснює все, що стоїть після нього (有十天来 you shi tian lai, 学会了去当东西 xuehui le qu dang dongxi, 到我们这里来了 dao women zheli lai le).

Таким чином, із трьох прислівників, наведених О. О. Драгуновим, частіше за інші (але далеко не завжди) означенням до цілого речення може бути прислівник 忽然 hūrán, у поодиноких випадках прислівник 马上 mǎshàng та, очевидно, ніколи не може вживатися прислівник 已经 yǐjīng, принаймні ми таких відомостей не маємо.

Не можемо погодитися з думкою згаданого автора про те, що прислівники другої групи “стосуються безпосередньо присудка” [4:206]. Вони можуть стосуватися не тільки присудка, але й усього, що позиційно стоїть після них. Передувати вони можуть не лише присудку, але й обставинам, що виражені словом або зворотом, а також прямому чи непрямому додатку.

1. 唉！一向实在太对她好了！

Āi! Yìxiáng shízài tài duì tā hǎo le!

“Я й справді завжди надто добре до неї ставився!” [13:14].

2. 那个拿着碗酒的中年人， 就把酒喝净。

Nàge názhe wǎn jiǔde zhōngniánrén, jiù bǎ jiǔ hējing.

“Людина середнього віку з піалою в руці вже випила горілку” [14:89].

Що стосується того факту, що прислівники другої групи не можуть бути оформлені “суфіксами” (за термінологією О. О. Драгунова) 的 de та 个 ge, то суфіксом 的 (地) de (di) можуть бути оформлені й далеко не всі прислівники першої групи, так само не всі вони можуть, сполучаючись зі

службовим словом 的 de, виконувати функцію означення до предметних слів. З трьох наведених О. О. Драгуновим прислівників цим суфіксом може бути оформлений лише один 忽然 huran, а з лічильно-вказівною морфемою 个 ge прислівники не сполучаються взагалі. Таким чином, і цей критерій не можна вважати беззаперечним.

У вищезгаданій праці О. О. Драгунов зазначає, що прислівники першої групи, на відміну від прислівників другої групи, є словами похідними. При цьому він не розглядає способів утворення цих прислівників (а вони утворені різними шляхами), а також їхніх різних лексичних варіантів. Він зараховує, наприклад, прислівники 忽然 huran, 已经 yijing до першої групи; але виникає питання, до якої групи слід відносити такі лексичні варіанти цих слів, як 忽 hu та 已 yi, які, певне, є первинними прислівниками.

Крім того, більшість прислівників другої групи, як і першої, також по суті є похідними, утвореними від інших частин мови в результаті адвербіалізації (太 tai, 顶 ding, 就 jiu тощо)*.

Підсумовуючи сказане, бачимо, що критерії, на підставі яких О. О. Драгунов здійснює поділ прислівників на дві групи, а також запропонована ним класифікація не є досконалими. Цінність останньої полягає, однак, у тому, що вона є в синології першою і єдиною граматичною класифікацією прислівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. *黎锦熙*。新著国语文法。– 北京，1924，1954。 2. *黎锦熙*。选集。– 北京, 1950。 3. *丁声树* / [丁声树，吕叔湘，李荣，孙德宣，管學初，傅婧，黄盛璋, 陈治文]。现代汉语语法讲话，– 北京，1961。 4. *Драгунов А. А.* Исследования по грамматике современного китайского языка / А. А. Драгунов. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1952. – Т. 1 : Части речи. – 232 с. 5. *Рождественская Е. И.* Некоторые морфологические особенности наречий в китайском языке / Е. И. Рождественская // Вопросы китайской филологии. – 1963. – С. 162–190. 6. *Горелов В. И.* Практическая грамматика китайского языка / В. И. Горелов. – М. : Внешторгиздат, 1957. – 192 с. 7. *Рождественская Е. И.* Некоторые проблемы наречия в китайском языке / Е. И. Рождественская // Учен. зап. Ин-та междунар. отношений. –1961. – Вып. 5. – С. 74–124. 8. 现代汉语词典. – 北京，1998。 9. 辞海. – 上海，1989。 10. *Рождественская Е. И.* Категория наречия в современном китайском литературном языке : дис. … канд. филолог. наук / Е. И. Рождественская. – М., 1963. – 217 с. 11. *Рождественская Е. И.* Некоторые проблемы наречия в китайском языке // Учен. зап. Ин-та междунар. Отношений / Е. И. Рождественская. – 1961. – Вып. 5. – С. 74–124. 12. 巴金“寒夜”. 上海新文艺出版社，1957。13. *Чжоу Ц.* Борьба в подполье / Цзи-лян Чжоу. – Пекин, 1957. 14. *Лао Шэ.* Сочинения : в 2 т. / Лао Шэ ; [пер. с кит.]. – М. : Гослитиздат, 1957. – Т. 1. – 400 с. 15. *Ду Пин-чен.* У мирні дні / Ду Пин-чен ; [пер. з кит. І. Чирка]. – К. : Молодь, 1961. – 163 с. 16. *巴金.* 春 / 巴金. – 北京 : 人民文学出版社，1993。 17. *余华.* 河边的错误. – 北京 : 人民文学出版社， 2001。

© *Колодко С. А.*